

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

همزیستی مسلمانان با کفار از دیدگاه قرآن

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن و حدیث

نگارش: سید عابد عباس رضوی

استاد راهنما: حجت الاسلام والمسلمین اسماعیل سلطانی بیرامی

استاد مشاور: حجت الاسلام والمسلمین محمد نوذری فردوسی

مرداد ۱۳۸۶

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان‌نامه به عهده نویسنده می‌باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان‌نامه با ذکر منبع، بلاشکال است و نشر آن در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

تقدیر و تشکر:

حمد و سپاس خدایی را که ما را کسب علم کمال و معرفت خویش رهنمون ساخت و لطف و کرمش به نعمت حب محمد(ص) و آل محمد(ع) بهره مند ساخت.

اما آنچه نمی‌بایست فراموش کرد، زحمات تمام عزیزانی است که مرا در به ثمر رساندن و تدوین این متن یاری نموده‌اند و هم چنین کسانی که در تشویق و برگزاری چنین برنامه‌هایی همت می‌گمارند. لذا از تمامی عزیزانی برگزار کننده و مسئولین محترم پایان نامه (مرکز جهانی علوم اسلامی) و گروه قرآن و حدیث، هم چنین اساتید بزرگواری که با خلوص نیت، جهت هرچه پر بارتر شدن محتوای پایان نامه، به ارشاد و راهنمایی بنده پرداختند به خصوص استاد راهنما حضرت حجة الاسلام و المسلمین آقای اسماعیل سلطانی بیرامی و استاد مشاور حضرت حجة الاسلام و المسلمین آقای محمد نوذری فردوسی به این جانب افتخار داده و قبول زحمت نمودند صمیمانه تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم باشد تا خداوند متعال اجرشان را عنایت فرماید.

در پایان از درگاه ایزد منان سلامتی و به روزی همگان را آرزو می‌نمایم.

فهرست مطالب

مقدمه ۱

فصل اول: کلیات

۱. تبیین موضوع تحقیق ۴

۲. هدف تحقیق ۴

۳. اهمیت و ضرورت تحقیق ۵

۴. روش تحقیق ۵

۵. پیشینه بحث و نوآوری ها ۵

۶. سؤالات تحقیق ۶

الف - سؤال اصلی ۶

ب - سؤالات فرعی ۷

۷. فرضیه ها ۷

۸. بررسی مفهومی و مصداقی کافر ۷

الف - مفهوم کافر ۷

۱. معنای لغوی ۷

۲. معنای اصطلاحی ۹

الف و ب - کافر در قرآن و حدیث ۹

ج - معنای اصطلاحی کافر در فقه شیعه ۱۰

ب - مصداق کافر ۱۱

۱۱	..... ۱. اهل کتاب
۱۴	..... الف - یهود، بنی اسرائیل
۱۶	..... ب - نصارا، اهل الانجیل
۱۷	..... ج - مجوس
۱۹	..... د - صابئین
۲۰	..... ۲. مشرکان و ملحدان
۲۰	..... الف - مشرکان
۲۱	..... مراتب شرک
۲۴	..... ب - ملحدان (دهریه)
۲۵	..... مصداق مشرکان و ملحدان
۲۵	..... الف - هندوئیسم
۲۷	..... ب - بودا
۲۸	..... ج - سیک
۳۰	..... ۳. مرتد
۳۲	..... اقسام مرتد
۳۲	..... الف - مرتد فطری
۳۲	..... ب - مرتد ملی

فصل دوم: اصول کلی همزیستی با کافران

۳۵	..... الف - اصول کلی در روابط صلح آمیز مسلمانان با کافران
۳۵	..... ۱. صلح و همزیستی مسالمت آمیز
۴۱	..... ۲. پای بندی به معاهدات و پیمان ها
۴۳	..... الف - مطلق معاهدات
۴۴	..... ب - در خصوص معاهدات بین المللی
۴۵	..... ۳. حکمیت و حل و فصل مسالمت آمیز اختلافها

.....	۴۸
.....	۵۱
.....	۵۱
.....	۵۴
.....	۵۶
.....	۵۹
.....	۶۳

فصل سوم: ابعاد همزیستی مسلمانان با کافران

.....	۶۷
.....	۶۷
.....	۶۷
.....	۷۰
.....	۷۱
.....	۷۳
.....	۷۴
.....	۷۴
.....	۷۵
.....	۷۶
.....	۷۶
.....	۷۷
.....	۷۸
.....	۷۸
.....	۷۹
.....	۷۹

- ۸۰ ..... ۸. دشنام و ناسزا به آنان
- ۸۱ ..... ۹. فساد در روی زمین و لزوم احترام به خون انسان‌ها
- ۸۲ ..... ۲. روابط فرهنگی مسلمانان با کافران
- ۸۲ ..... الف - دعوت غیر مسلمانان به اسلام با استفاده از روش‌های گوناگون
- ۸۳ ..... مرحله اول و دوم: دعوت به اسلام به استفاده از برهان عقلی و خطابه
- ۸۶ ..... مرحله سوم: مناظره = جدل
- ۸۷ ..... مرحله چهارم: مباحثه
- ۹۰ ..... ب - تبلیغ کافران در شهرهای اسلامی با استفاده از امکانات مسلمانان
- ۹۱ ..... ۳. روابط حقوقی مسلمانان با کافران
- ۹۱ ..... الف - ارث بردن مسلمانان و کافران از یکدیگر
- ۹۴ ..... ب - دیه کافران
- ۹۸ ..... دیه غیر مسلمانان در نگاه فقیهان مسلمان
- ۹۸ ..... دیدگاه نخست: تساوی دیه
- ۹۸ ..... دیدگاه دوم: عدم تساوی دیه غیر مسلمان با مسلمان
- ۱۰۰ ..... ج - قصاص کافران
- ۱۰۶ ..... د - امانت داری نسبت به کافران
- ۱۰۹ ..... ه - ازدواج با کافران
- ۱۰۹ ..... ۱. ازدواج مرد مسلمان با زن مشرک و بالعکس
- ۱۱۱ ..... ۲. ازدواج مرد مسلمان با زن اهل کتاب و بالعکس
- ۱۱۵ ..... ۳. اسلام آوردن یکی از زوجین
- ۱۱۹ ..... ۴. روابط اقتصادی مسلمانان با کافران
- ۱۱۹ ..... الف - قرض گرفتن از کافران یا قرض دادن به آنها
- ۱۲۰ ..... ب - داد و ستد با کافران
- ۱۲۱ ..... ۱. حرام بودن فروش قرآن به کافران

۲. اجیر شدن مسلمانان ۱۲۲
۳. حق شفعه بین مسلمان و کافر ۱۲۲
۴. فروش ابزار جنگی به کافران ۱۲۳
۵. معامله انگور میان مسلمانان و کافران ۱۲۳
- ج - ربا میان مسلمانان و کافران ۱۲۳
۵. روابط سیاسی مسلمانان با کافران ۱۲۵
- به رسمیت شناختن دولت‌های کفر ۱۲۵
- خلاصه و نتیجه گیری ۱۲۸
- فهرست منابع ۱۳۴
- کتابنامه فارسی ۱۳۴
- کتابنامه عربی (تفاسیر) ۱۳۷
- کتابنامه عربی (غیر تفاسیر) ۱۳۹

اهداء

تقديم به پيشگاه ملكوتى چهارده معصوم(ع) به ويژه حضرت زهراى مرضيه، بانوى دو عالم(س) و دخت گراميتان حضرت معصومه(ع) كه بنده ناچيز را در جوار خودشان جا مرحمت فرموده، تا از علوم آل محمد(ع) بهره مند بشوم. و همچنين همه ارواح بلند شهداء از صدر اسلام تا اكنون، و بالاخص روح ملكوتى بيدارگر اقاليم قبله حضرت امام خمينى(ره).

چکیده

این رساله که تحت عنوان «همزیستی مسلمانان با کفار از دیدگاه قرآن» تدوین یافته در یک مقدمه و سه فصل و یک نتیجه گیری کلی تهیه و تنظیم گردیده است. به این صورت که در نخستین مقدمه ای طرح تحقیق، پرداخته شده است. سپس در فصل اول: درباره کلیات از قبیل: تبیین موضوع، هدف تحقیق، اهمیت و ضرورت تحقیق، روش تحقیق، پیشینه ای بحث و نوآوری، پرسش‌های تحقیق، فرضیه تحقیق، بررسی مفهومی و مصداقی کافر از قبیل: معنای لغوی واصطلاحی کافر و مصداق کافر (اهل کتاب، مشرکان و ملحدان، مرتد) بحث و بررسی شده است.

در فصل دوم: اصول کلی همزیستی با کافران از قبیل: اصول کلی در روابط صلح آمیز مسلمانان با کافران مانند: (صلح و همزیستی مسالمت آمیز، پایبندی به معاهدات و پیمان‌ها، حل و فصل مسالمت آمیز اختلاف‌ها، تألیف قلوب) و اصول کلی در روابط قهرآمیز مسلمانان با کافران مانند: (آمادگی رزمی، حفظ اسرار و اطلاعات، مقابله به مثل، اسیران کافر) بحث و تدوین شده است.

در فصل سوم: ابعاد همزیستی مسلمانان با کافران از قبیل: روابط فردی و اجتماعی مسلمانان با کافران مانند (رفتار نیک اجتماعی، رعایت عدالت در برخوردها، احسان و نیکی به معاهدات، پای بندی به عهد و پیمان‌ها...) و روابط فرهنگی مسلمانان با کافران مانند: (مناظره‌های علمی و عقیدتی، تبلیغ کافران در شهرهای اسلامی، امر به معروف و نهی از منکر در سرزمین‌های اسلامی) و روابط حقوقی مسلمانان با کافران مانند (ارث، دیه، قصاص، امانتداری، ازدواج) و روابط اقتصادی بین مسلمانان و کافران مانند: (قرض، داد و ستد، ربا) و روابط سیاسی میان مسلمانان و کافران مانند (نفی سیل، به رسمیت شناختن دولت‌های کفر) مورد بحث قرار گرفته است.

مقدمه

از آغاز پیدایش دین مقدس اسلام و شکل گیری جامعه دینی و روی کار آمدن حکومت اسلامی، گروه‌ها و پیروان ادیان مختلف بدون پذیرش دین حیات بخش اسلام در کنار مسلمانان آزادانه زندگی می‌کردند، آنان زندگی صلح و تفاهم را بر گرویدن به اسلام، و نیز مهاجرت و ترک جامعه اسلامی ترجیح می‌دادند، پذیرایی غیر مسلمانان در جوامع اسلامی همواره، از آغاز تاکنون بوده و مسلمانان نه تنها دین و عقاید خود را به آنان تحمیل نمی‌کردند و اکراه و اجبار در پذیرش دین خود را نیز روا نمی‌داشتند، بلکه به حقوق آنان احترام ویژه می‌گذاشتند، و آنان از تمام مزایای، آزادی‌ها و حقوق شهروندی همانند مسلمانان در جامعه اسلامی برخوردار بودند، پیشوایان اسلام به مسلمانان و زمامداران جامعه اسلامی بر رعایت حقوق هم نوعان و غیر مسلمانان تأکید ورزیده اند.

حضرت علی (ع) در فرمان حکومتی خود به مالک اشتر استاندار (والی) مصر راجع به رعایت حقوق افراد چنین توصیه می‌کند:

«مردم دو دسته هستند یا برادر دینی تو هستند یا در خلقت و آفرینش همانند تو می‌باشند.»^۱
در کنار دیدگاه صلح جویانه اسلام، توصیه‌های فراوانی در گفتار و سیره پیشوایان دین دیده می‌شود، که مسلمانان را به همزیستی و همکاری با غیر مسلمانان و حسن رفتار با آنان و رعایت اصول اخلاقی و ارزش‌های والای انسانی دعوت می‌نماید. در این توصیه‌ها گاه ریزترین مسائل عاطفی و انسانی نیز مورد توجه قرار گرفته است و روابط مسلمانان و غیر مسلمانان به نزدیکترین مناسبات اجتماعی کشانده شده است.

---

۱. «فاتهم صنفان إما اخ لك فی الدین و إما نظیر لك فی الخلق.» (نهج البلاغه، نامه ۵۳).

سیره پیامبر اسلام(ص) همانند گفتار آموزنده و مدرک عملی بوده و مبین احکام و مقررات اسلام است در زمینه رفتار مسالمت آمیز با غیر ادیان اسلامی به قدری شفاف است که حتی رضایت خاطر افراد متعصب و کینه توز را جلب می کند. پیامبر برای عیادت و احوال پرسی بیماران اهل ذمه می شتافت و با گشاده رویی آنان را به حضور می پذیرفت و با آنان در گرفتاری ها و مصائب همدردی و کمک می کرد. در این تحقیق، اهتمام بر تبیین شفاف دیدگاه قرآن و اسلام درباره غیر ادیان اسلامی است. سعی شده است تا از منابع معتبر دینی و بالخصوص منابع قرآنی در توضیح موضوع، بهره برده شود.

فصل اول:

کلیات

۱. تبیین موضوع تحقیق

از مسائل بسیار پر سر صدا و جنجال برانگیز در مورد اسلام چگونگی روابط و رفتار مسلمانان با غیر ادیان اسلامی است. آگاه نبودن و درک کامل نداشتن عده ای از قوانین و مقررات اسلام در این زمینه از یک سو، اتهامات و تبلیغات مغرضانه و ناروایی دشمنان اسلام از سوی دیگر، این موضوع را در ابهام قرار داده است.

دشمنان اسلام برای جدایی انداختن و دور کردن ملل دنیا از دین اسلام از خشونت و ناسازگاری دین نورانی اسلام و معرفی کردن چهره آن به دین شمشیر و زور همواره تبلیغ می کنند، پس از پیروزی و به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی (ره) این تبلیغات خصمانه و دور از واقعیت و تخطئه کردن روح مسالمت جوی در اسلام بیش از پیش مورد توجه کشورها و خبرگزاری‌ها و رسانه تبلیغاتی دشمنان در مورد غیر مسلمانان قرار گرفت.

در حالی که دین اسلام همواره در پی صلح و سازش و رفتار مسالمت آمیز با کافران بوده است و آنچه را بیگانگان تبلیغ می کنند، دور از حقیقت اسلام است.

۲. هدف تحقیق

هدف از تحقیق، تبیین دیدگاه اسلام در مورد حقوق کافران است، تا روشن گردد که آیا اسلام در پی حمایت و جانبداری از حقوق کافران است یا اینکه حقوق آنان را نادیده گرفته است؟

در نظر است با استناد به منابع غنی اسلامی، قرآن و همچنین سیره معصومان (ع) و پیشوایان دین مبین اسلام روشن می شود که هیچ دین و حکومتی در دنیا ضامن آزادی اقلیت‌ها و حفظ شرف، حقوق و خواسته‌های ملی و انحصاری اقلیت‌ها، همانند اسلام در تاریخ طولانی نبوده است و در عمل نیز آن را نشان داده است مدارا، اغماض، تسامح؛ که حکومت اسلامی در مورد غیر مسلمانان دینی به کار برده در

ادیان و مذاهب دیگر سابقه ندارد تا جایی که غیر مسلمانان می‌توانند با انعقاد پیمان ذمه در کمال آرامش و آزادی در قلمرو حکومت اسلامی زندگی کنند.

۳. اهمیت و ضرورت تحقیق

بحث و کاوش راجع به حقوق کافران در قرآن و اسلام ضروری و لازم به نظر می‌رسد، با توجه به تبلیغات وسیع و دامنه دار دشمنان اسلام، برای جلوگیری از گسترش و توسعه دین نورانی اسلام و نیز دور نگهداشتن مردم دنیا از این آیین نجات بخش همواره از رفتار خشونت آمیز و ناسازگاری دین اسلام به خصوص نسبت به غیر مسلمانان تبلیغ می‌کنند. این در حالی است که روح تعالیم اسلام اغماض و تسامح درباره اهل کتاب جزء جداناپذیر تعلیمات آیین اسلام است.

با توجه به اینکه روح تعالیم قرآن کریم این است؛ که پیش از هرچیز پیروان خود را وادار به اتخاذ موضع صلح، سازش و همزیستی مسالمت آمیز با دیگران (غیر مسلمانان) می‌کند و از جنگ و ستیز با آنان (غیر مسلمانان) که سر دشمنی و آزار رسانی به مسلمانان را نداشته باشند و به فتنه گری مسلمانان نپردازند، باز می‌دارد.

قرآن می‌فرماید: «خداوند نهی تان نکرده از این که با آن کسانی که با شما در دین پیکار نکرده و نه از دیارتان آواره کرده اند، نیک رفتاری و دادگری کنید.»^۱

بنابراین، ضروری می‌نماید برای جلوگیری از تعلیمات ظالمانه و فتنه جویانه دشمنان اسلام و نیز رفع هرگونه گزارش‌ها و اعلامیه‌های مغرضانه و به دور از واقعیت این بحث صورت بگیرد و همچنین برای احقاق حق و رفع باطل اهمیت موضوع و لزوم این بحث به خوبی روشن می‌شود.

۴. روش تحقیق

تحقیق حاضر بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای، و روش تحلیلی و توصیفی انجام گرفته است.

۵. پیشینه بحث و نوآوری‌ها

درباره «همزیستی مسلمانان با کافران از دیدگاه قرآن» در نظام حقوقی اسلام از دیرباز مورد بحث و کاوش قرار گرفته است.

فقه‌های اهل تشیع کتاب مستقل و منسجم تدوین نکرده‌اند و لکن نوعاً این بحث را در ضمن کتاب‌های فقهی، نظیر کتاب جهاد مطرح کرده‌اند.

اما تلاش برخی از متفکران را که به صورت مستقل در این زمینه آثاری نوشته‌اند، نباید نادیده گرفت، لکن آن کتابی که بنده به آن رسایی داشت بیشتر پیرامون روایی و فقهی نوشته شده است، لکن بنده در این زمینه سعی نموده که بیشتر گفتگو، پیرامون قرآن و تفسیر بشود و کمتر روایی و فقهی باشد.

و بعضی از آثار در این زمینه نوشته شده است عبارتند از:

۱. فقه سیاسی اسلامی: عباسعلی عمید زنجانی.
۲. حقوق اقلیت‌های دینی: عباسعلی عمید زنجانی.
۳. فقه سیاسی اسلامی: ابوالفضل شکوری.
۴. حقوق بین‌المللی اسلامی: سید خلیل خلیلیان.
۵. حقوق و وظایف غیر مسلمانان در جامعه اسلامی: روح الله شریعتی.
۶. طهارت و نجاست اهل کتاب و مشرکان در فقه اسلامی: محمد حسن زمانی.
۷. حدود روابط مسلمانان با کافران: مهدی داداشی.
۸. العلاقات الاجتماعية بين المسلمين و غیرالمسلمين فی الشريعة الاسلامیة و اليهودیة و المسيحية: الدكتور بدران ابوالعینین بدران.

۹. العلاقات الدولية فی الاسلام مقارنة بالقانون الدولي الحديث: دكتور وهبة زهيلي.

۱۰. الاستعانة بغير المسلمين فی الفقه الاسلامی: عبدالله طریقی.

و مقالات نیز در این زمینه نوشته شده است.

۶. سوالات تحقیق

الف - سؤال اصلی

آیا قرآن، این کتاب آسمانی که آخرین کتاب الهی است و جاودانی و جهانی بودن از ویژگی‌های آن

است، همزیستی با غیر مسلمانان را تجویز نموده است؟

ب - سوالات فرعی

۱. آیا رابطه مسلمانان با کافران صلح‌آمیز باید باشد یا قهرآمیز؟
۲. غیر مسلمانان به چند دسته تقسیم می‌شوند؟
۳. آیا واژه مشرک شامل اهل کتاب نیز می‌شود؟
۴. قلمرو اهل کتاب چه گروه‌هایی را شامل می‌شود؟
۵. روابط فردی، خانوادگی، اجتماعی، اخلاقی، حقوقی و اقتصادی مسلمانان با غیر مسلمانان چگونه باید باشد؟

۷. فرضیه‌ها

۱. به نظر می‌رسد اسلام همزیستی مسلمانان با کافران را تحت شرایطی اجازه داده است. این شرایط براساس اصول کلی است که از آیات قرآن قابل استخراج است.
۲. به نظر می‌رسد همزیستی مسلمانان با کافران صلح‌آمیز و مسالمت‌آمیز است تا وقتی که آنها هم صلح و آشتی بخواهند و الا اگر آنها تجاوزگر باشد مقابله به مثل با آنها لازم است.
۳. غیر مسلمانان به سه گروه، مشرک، اهل کتاب و مرتد تقسیم می‌شوند.
۴. به نظر می‌رسد واژه مشرک شامل اهل کتاب نمی‌شود.
۵. اهل کتاب همان یهود و نصاری هستند.
۶. به نظر می‌رسد هرگونه روابط با غیر مسلمانان جایز است به شرط اینکه موجب سلطه آنان بر مسلمانان نباشد.

۸. بررسی مفهومی و مصداقی کافر

الف - مفهوم کافر

۱. معنای لغوی

کافر: اسم فاعل از ریشه «کُفِرَ» و از باب نَصَرَ، يَنْصُرُ می‌باشد. و «كُفِرَ» در لغت به معنای پوشاندن و مخفی نمودن، آمده است.^۱ بنابراین «کافر» به معنای پوشاننده و مخفی کننده است.

---

۱. ابوالحسن احمد بن فارس بن زکریا، مقاییس اللغة، قم: مکتبۃ الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴هـ.ق، ج ۵، ص ۱۹۱؛ العلامة الراغب الاصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، بیروت: الدارالشامیة، ط ۱، ۱۴۱۶هـ.ق، ص ۷۱۴.

«کفر» در قرآن در مصادیق متعددی به کار رفته است، جهت روشن شدن معنای مورد نظر ما از «کافر» به مصادیق آن در قرآن اشاره می‌کنیم:

۱. ضد ایمان، کفر در مقابل ایمان است، با این علت که حقایقی را پوشانده^۱، مثلاً انکار خدا، معاد، نبوت پیامبران، در قرآن کفر نامیده شده، خداوند متعال می‌فرماید: «.. وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا»، «... و هر کس به خدا و فرشتگان او و کتابها و پیامبرانش و روز بازپسین کفر ورزد در حقیقت دچار گمراهی دور و درازی شده است.»^۲

۲. انکار نعمت، در مقابل شکر آن به کار می‌رود^۳، خدای متعال می‌فرماید: «لَئِنْ شَكَرْتُمْ يَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ»، «و اگر ناسپاسی نمایید قطعاً عذاب من سخت خواهد بود.»^۴

۳. به معنای کشاورزان گفته می‌شود، کافر به این علت که بذر را در زمین پنهان می‌کنند^۵، خداوند متعال می‌فرماید: «كَمْثَلٍ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ بَبَائِهِ»^۶، چون مثل بارانی است که کشاورزان را رستنی آن [باران] به شگفتی اندازد.

کافر در معانی دیگری نیز به کار رفته است از جمله:

۱. به معنای شب آمده: إن الكافر، یعنی «مغیب الشمس» یعنی پرده تاریک را بر همه اشیاء می‌افکند.^۷
۲. به معنای لباس جنگی گفته می‌شود؛ یعنی بالای لباس پوشیده می‌شود.^۸

نتیجه:

«کفر» از نظر لغت فقط یک معنای اصلی دارد و آن «مخفی کردن یا پوشاندن» است و معانی دیگر این کلمه، مصادیقی از همین معنای اصلی است.

۱. مقایس اللغة، ج ۵، ص ۱۹۱.

۲. نساء، آیه ۱۳۶.

۳. محب‌الدین ابوفیض السید محمد مرتضی الحسینی الواسطی الزبیدی الحنفی، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت: دارالفکر، ط ۱، ۱۴۱۴هـ، ج ۷، ص ۴۵۱؛ امین الاسلام ابوعلی الفضل بن الحسن الطبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، ط ۱، ۱۴۱۵هـ، ج ۱، ص ۹۱؛ المیزان، ج ۱، ص ۵۳، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.

۴. ابراهیم، آیه ۷.

۵. مفردات راغب، ص ۷۱۶.

۶. حدید، آیه ۲۰.

۷. مقایس اللغة، ج ۵، ص ۱۹۱.

۸. ابوالفضل جمال‌الدین محمد بن مکرم ابن منظور افریقی المصری، لسان العرب، قم: نشر ادب الحوزة، ۱۴۰۵هـ، ج ۵، ص ۱۴۸.

۲. معنای اصطلاحی

الف و ب - کافر در قرآن و حدیث

معنای اصطلاحی کافر در قرآن و حدیث چندان تفاوتی با یکدیگر ندارد؛ زیرا پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) مترجمان وحی خدا و شارحان قرآن‌اند.^۱ از این رو فقط به یک تعریف در این نوشته بسنده می‌کنیم.

کافر در اصطلاح قرآن و حدیث، عبارت است از انکار آنچه خداوند معرفت و ایمان آن را بر بندگانش، واجب کرده مانند توحید، عدالت خدا و نبوت انبیاء و آنچه پغمبر (ص) آورده و از ارکان دین است، هرکه یکی از اینها انکار کند کافر است.^۲ مثل اینکه خداوند متعال در قرآن درباره کافر می‌فرماید: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا»، «... و هر کس به خدا و فرشتگان او و کتابها و پیامبرانش و روز بازپسین کفر ورزد در حقیقت دچار گمراهی دور و درازی شده است.»^۳

یا در جای دیگر می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا - أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا»^۴

«کسانی که به خدا و پیامبرانش کفر می‌ورزند و می‌خواهند میان خدا و پیامبران او جدایی اندازند و می‌گویند ما به بعضی ایمان داریم و بعضی را انکار می‌کنیم و می‌خواهند میان این [دو] راهی برای خود اختیار کنند - آنان در حقیقت کافرند و ما برای کافران عذابی خفت‌آور آماده کرده‌ایم.»

۱. محمد حسن زمانی، طهارت و نجاست اهل کتاب و مشرکان، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ج ۱، ۱۳۷۸ش، ص ۳۲.

۲. مجمع البیان، ج ۱، ص ۹۳؛ مفردات راغب، ص ۷۱۴-۷۱۵؛ شیخ الاسلام المولی محمد باقر المجلسی، بحار الانوار، بیروت، مؤسسة الوفاء، ط ۲، ۱۴۰۳هـ، ج ۷، ص ۴۱.

۳. نساء، آیه ۱۳۶.

۴. نساء، آیات ۱۵۱-۱۵۰.